

Szilágyi Emőke Rita*

Oláh Miklós epitaphiuma Brodarics István halálára**

Az már régóta széles körben ismeretes, hogy Oláh Miklós (1493–1568) levelezésének teljes és kritikai igényű kiadásával a mai napig adós a magyarországi humanizmuskutatás: az esztergomi érsek és államférfi misszilisei valójában még csak össze sincsenek gyűjtve, ezért a forrásfeltárás és sajtó alá rendezés hosszú éveket vehet igénybe. Elmélyedve azonban kissé az Oláh-szakirodalomban és a meglévő kiadások studiózásában, azt a konzekvenciát kell levonni, hogy nemcsak a levelezéskiadás nincs megnyugtatóan rendezve, hanem az olyan rendezettnek tűnő műveknek, mint az *Hungariának*¹ vagy a verseknek a kiadásai is hagynak némi kívánnivalót maguk után. A következőkben Oláh Miklós verseiről, azon belül is elsősorban a Brodarics István halálára írt epitaphiumáról, annak kézirati hagyományozódásáról és kiadásairól lesz szó, valamint a vers autográf példányát megőrző misszilisről.

Oláh verseinek létezik modern kiadása, három is: 1906-ban Hegedüs István kiadását² követően 1934-ben Fógel József és Juhász László jelentette meg a verses műveket a Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Aevorum sorozat köteteként,³ majd nemrégiben, 2003-ban Cristina Neagu készítette egy újabb edíciót.⁴ Úgy tűnik, az összes kiadás alapját ugyanazok a primér források képezték: három kéziratos másolat és egy régi nyomtatvány. Nevezetesen egyrészt a *Leveleskönyv* kézirata, melyben a több mint 600 levél mellett számos vers is megtalálható;⁵ másrészt az Oláh-kódex néven ismert versgyűjtemény;⁶ harmadrészt a *Hungaria* bécsi kéziratainak példánya, mely tartalmazza a mű elé szánt verset (*Ad lectorem*);⁷ és nem utolsósorban egy 1537-es nyomtatvány, melyben Rutgerus Rescius az Erasmus halálára írt epitaphiumokat adta közre.⁸ Ezen kívül a Fógel–Juhász páros és Neagu felhasználta Bél Mátyás 1735-ös

* A szerző az MTA BTK Irodalomtudományi Intézet Reneszánsz osztályának fiatal kutatója.

** Ezúton szeretném megköszönni Fazekas István, Kasza Péter és Németh István értékes tanácsait, továbbá Bajáki Rita és Szörényi Róbert segítségét. A tanulmány először egy kissé személyesebb hangnemű bevezetővel ellátva a Szörényi László 70. születésnapjára készített honlapon jelent meg, l. <http://iti.btk.mta.hu/hu/szorenyi-laszlo-honlapja/koszonto-irasok-a-70-szuletesnapra>. Jelen változatot szintén Szörényi Lászlónak ajánlom.

¹ Ld. erről a legutóbb a témában szerzett írásomat: SZILÁGYI, 2014.

² HEGEDÜS, 1906.

³ FÓGEL–JUHÁSZ, 1934.

⁴ NEAGU, 2003, 291–352.

⁵ Budapest, MNL-OL, P 108 Rep. 71, Fasc. 23. Az ebből készült kiadást l. IPOLYI, 1875.

⁶ Budapest, ELTE EK, H 46.

⁷ Wien, ÖNB, Cod. Lat. 8739.

⁸ RESCIUS, 1537.

Hungaria editio princepsét is az *Ad lectorem* kiadásához, illetve Neagu hivatkozva Pray György egy 1806-os kiadását is,⁹ amiről később majd még szó esik.

A kéziratok kollacionálását már Hegedüs és a Főgel–Juhász páros is elvégezte, kiadásaik azonban nem teljesen felelnek meg a modern kritikai kiadások elvárásainak: Hegedüs kiadása nem tartalmaz kritikai apparátust, s csak elvétve látta el jegyzetekkel a szöveget; a Főgel–Juhász páros kritikai apparátussal felszerelte ugyan a kiadást, de magyarázó jegyzeteket nem csatolt az edícióhoz. Neagu kiadása, úgy tűnik, nem sok újat hoz az előzőkhöz képest, azonban közöl egy verset a gyűjtemény végén, melyet a korábbi edíciók nem tartalmaztak – hogy miért, arra még visszatérek. Mindenesetre megállapítható, hogy gyakorlatilag Hegedüs kiadása óta újabb források után hiába kutatnánk.

Le kell szögezünk, minden esetben alapvetően jó szövegkiadásokról van szó, jól lehet az eddig ismert és felhasznált kéziratok közül egyik sem autográf!¹⁰ Ez a helyes szöveg gondozás pedig elsősorban annak köszönhető, hogy Oláh maga gondoskodott a műveit tartalmazó másolatok rendbetételéről: a *Leveleskönyv*ben található versek a kötetnek azon a részén található, amelyet Oláh még saját kezűleg emendált; az Oláh-kódex verseit szintén ő maga javította, még ha a szöveget nem is ő másolta le; s a *Hungaria* bécsi kéziratáról is közismert, hogy Oláh végigjavította, olykor megjegyzetelte, s igaz ez természetesen a művet megelőző nyitóversre is. Ezért aztán, összevetve a kéziratokat, nem találni nagy eltéréseket; mégis, mint minden esetben, most is megnyugtatóan hatna, ha előkerülne az/egy autográf és még azután sem kellene újragondolni a korábbi kiadásokat... S lám, most abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy előkerült az egyik vers egy autográf kézirati példánya! A vers előkerülése azonban, mondhatni, teljesen a véletlennek köszönhető, ugyanis a forrásfeltárás, melynek során a vers felbukkant, eredetileg az Oláh misszilisek összegyűjtésére irányult.

Oláh levelezésének összegyűjtése óriási feladat, s ez nemcsak az anyag nagyságának, hanem kiváltképp szétszóródottságának és még inkább: lappangó voltának köszönhető. A nagysága legalább ezres mértékű, Nagyszombattól Bécsen át Londonig számtalan gyűjteményben lapulnak Oláh-misszilisek, s felkutatásuknak sokszor az a legfőbb akadálya, hogy nem áll rendelkezésünkre kézirati katalógus az adott gyűjtemény teljes állagáról. Van azonban egy-két hely, ahol bizonyosan megtalálni a levelezés darabjait, s ezek a helyek a hazai családi levéltárak.¹¹ Oláh *Leveleskönyve* az Esterházyak családi levéltárában található, mivel Oláh unokaöccsének, Oláh-Császár Miklósnak az unokája, Orsolya Esterházy Miklóssal lépett házasságra, így az Oláh-örökség egyes darabjai az Esterházy-családra szálltak.¹² Egy másik nagy családi levéltár, ahol Oláh-levelek bőségesen fennmaradtak, a Nádasdy-család levéltára. Ennek egy része a Magyar Kamara archívumába került, mikor Nádasdy Ferenc (1623–1672) országbírói felségárulásért

⁹ PRAY, 1806.

¹⁰ Vö. NEAGU, 2003, 267–290; és KASZA, 2012, 605.

¹¹ A levelezés forrásfeltárásában pótolhatatlan segítségemre van Fazekas István, akinek ezúton is köszönöm végtelen türelmét és áldozatos segítségét.

¹² Budapest, MNL-OL, P 184 (Oláh család)

kivégezték:¹³ ebbe az állagba tartozik Nádasdy Tamás (1498–1562) és Oláh Miklós levelezése is, azaz pontosabban csupán kettejük levélváltásának a fele, Oláh Nádasdyhoz írt eredeti levelei.¹⁴ A több mint 100 levelet tartalmazó korpusz az 1539 és 1565 közti időszak, azon belül túlnyomórészt az 1550-es évek anyagát tartalmazza, s mind eredeti, autográf misszilisek.

Az itt tárgyalandó forrás egy 1539. november 17-én kelt levél,¹⁵ melynek mellékleteként szerepel egy vers, nevezetesen a Brodarics-epitaphium címen ismert költemény. Ez a forrás nem volt mindig ismeretlen: a levél egy részletét már 1776-ban részben közölte Pray György a *Specimen Hierarchiae* című művének I. kötetében,¹⁶ majd teljes egészében is – leszámítva pár sort – közreadta a magyarországi nemesek levelezéseit tartalmazó gyűjteményében 1806-ban,¹⁷ s minden jel szerint az ő nyomán ismételte meg a szövegközlést Katona István *Historia critica regum Hungariae stirpis Austriacae* című művében¹⁸ és az *Egyháztörténelmi emlékek a magyarországi hitújítás korából* III. kötetének kiadói is.¹⁹ Úgy látszik azonban, hogy hiábavaló volt a forrás többszöri (újra) közlése 1776 és 1906 közt, Oláh verseinek három kiadásából ugyanis egyedül a Neagu-féle ismeri ezt a forrást, ő is csak Pray kiadásából, de a Brodarics-epitaphium kiadásánál ő sem veszi figyelembe. Nagyon úgy fest tehát, hogy a sírvers autográf példányát tartalmazó misszilis eredeti kézírata Pray óta mind ez idáig elkerülte a kutatók figyelmét, s valószínűleg sok ideig nem is volt hozzáférhető.²⁰ Mivel azonban Pray kiadása nem teljes, érdemesnek tűnik a levelet közölni, feltüntetve természetesen a kiadásokban megmutatkozó eltéréseket. A misszilit a mellékleteivel együtt a függelékben közlöm, az alábbiakban pedig röviden ismertetem.

A levél különös őszinteségével és szókimondásával igazi gyöngyszemnek számít, még a humanista magánlevelezésén belül is. Oláh Bécsből arról ír barátjának, Nádasdy Tamásnak, hogy nemigen talál már itt semmit sem, ami örömmel töltené el, leszámítva a barátait s a velük való összejöveleket. Úgy látja, minden a legszomorúbb arcát mutatja: hazájuk összeomlott, megsemmisült; a barátokat elszakította a politika, részben már meg is haltak, aki pedig életben maradt, az is végtelenül nyomorult lett. A nép olyan szerencsétlen, hogy csak a gyász, a panaszkodás és a sírás árad belőle. Mégis, ki lenne kedvét ebben a látványban? Oláh azonban úgy hiszi, hogy az Isten nagyon is jogosan sújtja a magyarokat ezzel a balsorssal. Ezután említi, hogy nagyon szeretne volna látni barátját, Brodarics Istvánt, egyrészt régi barátságukra hivatkozva, másrészt Brodarics

¹³ Budapest, MNL-OL, E 185 (Archivum familiae Nádasdy)

¹⁴ A levelek párjai, azaz Nádasdy Oláhhoz címzett levelei az Oláh családi levelek közt található, l. 12-es lj.

¹⁵ Budapest, MNL-OL, E 185, Fasc. 26., Nr. 1.

¹⁶ PRAY, 1776, 351.

¹⁷ PRAY 1806, 78–82. (Ep. 36.)

¹⁸ KATONA, 1798, 1275–1276.

¹⁹ BUNYITAY–RAPICS–KARÁCSONYI, 1906, 419–421. (Ep. 428.)

²⁰ Prayt leszámítva, úgy tűnik, senkinek nem volt a kezében a kézirat, s még a Nádasdy-család leveleiről készülő mikrofilmen (MF 6907) sem találni nyomát; ezért gondolom, hogy csak nemrégiben került vissza eredeti helyére, a többi Oláh-Nádasdy levél közé.

előrehaladott kora miatt;²¹ az Úr azonban elragadta tőle ezt a lehetőséget: e hónap 7-én Brodarics ugyanis távozott az élők sorából.²² Pedig épp az elmúlt hetekben írt neki, hogy szeretné meglátogatni,²³ mivel Oláh mostanáig túlságosan elfoglalt volt Mária királyné ügyeivel ahhoz, hogy távol lehessen az uralkodónőtől; Brodarics jelezte, hogy ő akkor utazna Ságba (*Saag*) vagy Felső-Magyarországra (*civitates montanae*), amikor csak Oláhnak megfelelne, hogy ott találkozhassanak. Erre Oláh azt válaszolta,²⁴ hogy nemsokára meglátogatja Brodaricsot saját otthonában; a találkozóra azonban már nem kerülhetett sor. Mikor Oláh barátja halálhírét vette, nem tudta visszatartani a könnyeit, s azóta is vigasztalhatatlan. Sorait azzal zárja, hogy üdvözli Nádasdyn kívül annak feleségét, a tiszteletreméltó és kedves Orsikát, s a házaspárnak azt kívánja, amit Aeneas kíván Helenusnak és Andromachénak az *Aeneis*-ben: éljenek boldogan együtt, akiknek osztályrészük már a pihenés (III, 493–495).²⁵

Az *Aeneis*-idézetnek három érdekessége van: egyrészt az, hogy Oláh nem a ma elfogadott szöveg hagyományt ismeri, idézete attól kissé eltér. A kéziratban *nobis* szerepel ott, ahol a mai kritikai kiadások (R. A. B. MYNORS, G. B. CONTE) szerint *nullum* áll, és a *nobis* még csak az apparátusban sincs feltüntetve. Létezett azonban egy másik szöveg hagyomány korábban, mely a *nobis* alakot hozta, Oláh minden bizonnyal ezt a hagyományt ismerte.²⁶ Ennél azonban fontosabb e helyütt megjegyeznünk, hogy az idézet egyúttal alludál a búcsúztatott és a búcsúztató korábbi barátságára, közös levélváltásukra is: pár évvel korábban, 1533. március 8-án Brodarics egy Oláhhhoz címzett levelében mondanivalóját szintén egy *Aeneis*-részlettel zárta.²⁷ A citátum a VI. ének 458–460. sorát tartalmazza, melyben Aeneas az Alvilágban szabadkozik Dido előtt, megbocsátását remélve, s az istenekre hivatkozva mentegeti magát és próbálja távozása okát megmagyarázni, minthogy Oláh sokszor számon kérte rajta, miért Szapolyai, s mi-

²¹ Brodarics 59 évesen halt meg, így nyilvánvalóan nem az előrehaladott kora akadályozta meg az utazásban, hanem sokkal inkább veseproblémái, melyekről sokat írt barátjának, ld. Brodarics levele Oláhhhoz, 1536. 04. 22. IPOLYI 1875, 574, vö. KASZA, 2012, 481. „Ad litteras tuas, quae mihi gratissimae fuerunt, cogor paucis respondere, cum non satis validus ob longam, quam ex multis laboribus contraxi aegritudinem ac renum incommoditatem, in procinctu nunc eundi hac ipsa de causa ad balnea Senensia coacti intrare.” Brodarics fájdalmában Oláh is osztozott, vö. Oláh Brodaricshoz 1536. 06. 18. IPOLYI 1875, 576, vö. KASZA, 2012, 483.

²² Oláh és Brodarics levelezéséhez legutóbb I. MANEA-GRGIN, 2010, különösen: 248–254.

²³ Megjegyzendő, hogy Brodarics Oláhhhoz írt, itt említett levele eddig nem ismeretes, azonban nagyjából egy időben az említett levéllel Brodarics Nádasdyhoz is írt levelet, s ez a levél ugyanebben az állagban található a levéltári anyagban. Vö. *István Brodarics to Tamás Nádasdy, Vác, 17 October 1539* = KASZA, 2012, 598. Nádasdy és Brodarics levelezéséhez I. KASZA, 1999.

²⁴ Saját bevallása szerint, az ide vonatkozó Oláh-levél nem ismert egyelőre.

²⁵ „Áldjon a sors titeket, kik révbe jutottatok immár;
Minet egyik balsors másikba merít bele egyre.
Ám ti nyugodhattok, nem kell tovaszállnotok innen
Vízi mezőkre...” (Lakatos István fordítása.)

²⁶ Lakatos fordításának alapját természetesen a *nullum*-ot tartalmazó változat képezte; az utolsó sor Oláh idézete szerint így hangzana magyarul: „a ti részetek a nyugalom, a mienk, hogy felszántsuk hajóinkkal a tengert.” A szöveg hely értelmezéséhez köszönöm Kozák Dániel szíves segítségét.

²⁷ IPOLYI 1875, 316, vö. KASZA, 2012, 355.

ért nem Ferdinánd pártjára állt? Beszédes párhuzam, hogy Brodarics önként választott politikai állását szintén a külső kényszernek tudja be, akárcsak Aeneas; szerencséjére azonban barátja elnézőbb volt, mint a karthagói királynő. Ugyanebből a monológból idézett 1536. február 26-án kelt levelében Brodarics akkor is, mikor Oláht arra kérte, hogy ajánlja be Mária királynőnél. A részlet érdekessége, hogy sorra pontosan ott folytatja a citálást, ahol legutóbb abbahagyta (*Aen.* VI, 460–462).²⁸ A harmadik megjegyzendő dolog, hogy az *Aeneis* e három sora Oláh verseinek legújabb kiadásában Oláh saját költeményeként szerepel,²⁹ így történhetett meg, hogy a korábban Hegedüs és Fógel–Juhász által ismert versek mellett *új* darabot tudott felmutatni a sajtó alá rendező.

Az *Aeneis*-részlet után Oláh búcsúformulái következnek, majd végezetül a Brodarics-epitaphium. Az autográf kéziratot a korábbi kiadásokkal³⁰ egybevetvén megnyugodhatunk: eltekintve néhány ortográfiai eltéréstől (ę, ȳ, illetve æ), nincs javítanivalónk, legalábbis ami a szöveggondozást illeti; ami azonban a forráskutatást illeti, ott nagyon is el kellene gondolkodni azon, hogy a többszöri alkalommal is összemásolt versek eredeti kéziratai valahol még megvannak, lappanganak. Oláh előszeretettel csatolta írásait leveleihez: csak a *Hungariának* legalább három elveszett autográf példányáról van tudomásunk, amelyet Oláh a barátainak: Conradus Gocleniusnak, Petrus Nanniusnak és Franciscus Craneveldiusnak küldött el.³¹ Goclenius javaslatai alapján művét tovább javítgatta, az újabb változatot is nyilvánvalóan több példányban küldte szét. Minden biztonnal hasonlóképpen járt el verseivel is.

²⁸ IPOLYI 1875, 569 vö. KASZA, 2012, 476. Levelezésükben máskor is szívesen idézik az *Aeneist* (I,607–608), I. pl. Oláh Brodaricshoz 1536. 06. 18-án kelt levele, IPOLYI 1875, 578, vö. KASZA, 2012, 484.

²⁹ Mindazonáltal dicséretes, hogy Neagu legalább megnézte Pray kiadását, ellentétben a korábbi kiadások készítőivel, vö. NEAGU, 2003, 352.

³⁰ HEGEDÜS, 1906, 409–410. (Carm. 58.); FÓGEL–JUHÁSZ, 1934, 27. (Carm. 57.); NEAGU, 2003, 332. (Carm. 57.)

³¹ IPOLYI, 1875, 599–600, 603–604 és 605.

Függelék

A levelet betűhíven közlöm; a központozást, illetve a kis- és nagybetűket azonban a mai értelemnek megfelelően alkalmazom. A Pray-féle kiadás eltéréseit lábjegyzetekben jelölöm.

Oláh Miklós levele Nádasdy Tamáshoz

Bécs, 1539. 11. 17.

MNL-OL E 185, Fasc. 26., Nr. 1.

Georgius PRAY, *Epistolae procerum...* II, 78–82.

Salutem plurimam et seruitiorum meorum commendatione!

Magnifice domine mihi observandissime!³² Gratulatio dominationis vestrę magnificę, quam litterę³³ ipsius de meo reditu, et, vt scribit, felicità statu declarant,³⁴ tam mihi grata fuit, quam que gratissima. Vicissim calamus et litterę explicare vix possunt, quam gratuler ego quoque de dominationis vestrę magnificę et³⁵ felicità et tranquillo statu, de quo sermonibus hic, et iam antea litteris amicorum in externis prouinciis factus fueram certior. Conseruet deus dominationem vestram magnificam et dominam coniugem³⁶ suam charissimam in omni et animę et corporis felicità quamdiutissime. Quod scribit se eundem esse meum fratrem et amicum, qui prius fuerat et deinceps quoque talem futurum. De hoc sýncero et amantissimo Dominationis vestrę magnificę in me animo habeo eidem³⁷ gratias cumulas, et, ubi meę erit facultatis, etiam re ipsa referam. Nihil dubito, quin eum in me, dominatio vestra magnifica,³⁸ dum viuimus, præstet semper animum, quem scribit. Nam neque ego causam ullam ab adolescentia³⁹ nostra⁴⁰ prestiti, cur aliud de ea existimarem, neque puto dominationem vestram magnificam ex eorum esse numero, qui crescente facultate et opibus mores suos mutare consuevere, et diuitias præferre vere amicitię. Quod qui faciunt, quam fluxis haereant rebus, non scripta tantum maiorum, sed etiam ipsa sanę mentis ratio commonstrat. De me vicissim dominatio vestra magnifica certo sibi persuadet, nulla in re Olahi sui animum non modo in dominationem vestram Magnificam, iam beneficio dei in ea, quam virtute consequuta⁴¹ est, condicione constitutam, sed etiam in pauperes veteres nostros amicos

³² Pray *om.* Magnifice ... observandissime.

³³ Pray: litteris

³⁴ Pray: declarat

³⁵ Pray *om.*

³⁶ Nádasdy Tamásné Kanizsai Orsolya

³⁷ Pray *om.*

³⁸ Pray *om.* dominatio ... magnifica

³⁹ Pray: adolescentia

⁴⁰ Pray: mea

⁴¹ Pray: consequuta

immutatum esse, mutatumque unquam iri, Sed ubi fieri possit, me cupere dominationi vestre magnifice libenter inseruire. Verum, vt ad reditum meum, vnde digressus eram, reuertar, redy quidem, auspicio dei, incolumis, tum rebus serenissime Reginę meę⁴² quibusdam ita ferentibus,⁴³ tum vt aliquando amicos veteres, quorum non paruo tenebar desyderio, et patriam tam longo tempore euoluto reuiserem. Nihil tamen hic⁴⁴ repperi,⁴⁵ quod me magnopere delectaret, preter eorum amicorum meorum, quos adhuc videre potui, commertium. Video rerum omnium faciem tristissimam, rem nostram publicam undique labefactatam, concussam, nutantem, et vix spirantem. Omnium animos predis agendis intentos esse, amicos factione distractos, partim⁴⁶ iam mortuos, partim⁴⁷ male affectos, vel miseros potius et spe sola (quod⁴⁸ magnus est amicę cruciatus) trahentes spiritum. Eos, qui post principem nostrum clementissimum rebus presunt agendis, nescio quo pacto⁴⁹ et leues, et sordidos, vno aut altero excepto. Wlgum adeo miserandę sortis, vt nihil preter luctus, lamenta et lachrymas emittant. Hęc m delectare quempiam possunt? Credo deum nobis iratum merito nos his incommodis rebus punire. Non paruo ducebar desyderio dominum Stephanum nostrum Brodricum videndi propter veterem nostram noticiam fraternam et aetatem ipsius provectam. Hanc quoque deus facultatem mihi preripuit, nam septima huius mensis fato ille concessisse dicitur. Scripserat superioribus ebdomadis⁵⁰ se me velle invisere, nam ego propter serenissime Reginę meę negocia hinc hactenus abesse non potui, sed significauerat se venire vel ad Saag,⁵¹ vel etiam ad ciuitates montanas, si quando eo proficiscerer; ego vero responderam me domui⁵² suę eum inuisurum pauco post tempore Neutrum ex principis nostri annuentia. Neutrum tamen mihi fato concessum est. Cuius morte audita non potui non in lachrymas prorumpere. Quare, magnifice mi⁵³ domine, sum quidem incolumis, vt dominatio vestra mihi gratulatur, et in statu priore, mediocri scilicet, sed animo non satis bono affectu,⁵⁴ tum ob huius domini Broderici nostri mortem, tum ob ea, quę superius dixi, et patrię et rerum nostrarum dico communiter incommoda. Nec video aliquod, ni fallar,⁵⁵ remedium his adhiberi facile posse, nisi deus

⁴² Pray jegyzete: Maria Ludovici regis vidua, quam Carolus V. Imperator Belgio praecepit.

⁴³ Pray jegyzete: Lis enim erat de dote reginae compensanda, quae in montanis urbibus olim constituta fuit.

⁴⁴ Pray: hic tamen

⁴⁵ Pray: reperi

⁴⁶ Pray: partem

⁴⁷ Pray: partem

⁴⁸ Pray: quae

⁴⁹ quo pacto – Oláh betoldása

⁵⁰ Pray: hebdomadis

⁵¹ Pray: Ságh

⁵² Pray: domi

⁵³ Pray *om.*

⁵⁴ Pray *om.*

⁵⁵ Pray: fallor

su[a]⁵⁶ potentia aliter res nostras vertat. Dominę Lucretię⁵⁷ hoc triduo litteras ipsas mittendas curabo. Si scriptę sunt de marito aliquo, illi curando scire cuperem. Nam mea quoque refert id scire. Qui, vt iocum serjys addam, vxorem circumspiciam etc.⁵⁸ Me et seruitia mea dominationi vestrę commendo, sed cum domina mihi obseruandissima domina coniuge⁵⁹ charissima

Vivite fælices, quibus est fortuna peracta
Iam sua nos alia ex aljys in fata vocamur.
Vobis parta quies: nobis maris æquor arandum.
Vienne 17 Nouembris. Anno 1539

Reverendissimę dominationę vestrę servitor Nicolaus Olahus
custos Albanensis

Epitaphium Domini Vaciensis
Hac iacet inclusus gelida Brodericus in vrna
Cui decus et nomen pulchra corona dedit
Phæbus in æthetereo donec clarescet Oljympo
Dum tenebras densas Cjynthia clara fuga
Semper erit Stephani virtus doctrina perennis
Sancta fides probitas et pietatis amor
Pontificis sacro vixit decoratus honore
Cuius in officio sedulus usque fuit.
O fëlix claros patrię qui vidit honores
Illius ast cladem cernere non voluit
Dum nullam potuit nostris adhibere medelam
Hisce malis, subito migrat ad astra poli.

⁵⁶ lacuna

⁵⁷ Feltehetően azonos Lukréciaával, Oláh Miklós unokahúgával, Liszthy János feleségével (†1561) IPOLYI 1875, XII.

⁵⁸ Pray *om.* Dominę ... etc.

⁵⁹ Utána törölt, kiolvashatatlan szó, talán [sua].

Rövidítések és irodalomjegyzék

- BUNYITAY–RAPICS–
KARÁCSONYI
1906
Egyháztörténelmi emlékek a magyarországi hitújítás korából, III (1535–1541), szerk. BUNYITAY Vince, RAPICS Rajmund, KARÁCSONYI János, Budapest, 1906.
- FÓGEL–JUHÁSZ
1934
OLAHUS, Nicolaus: *Carmina*. Ed. Iosephus FÓGEL, Ladislaus JUHÁSZ, Lipsiae, Teubner, 1934.
- HEGEDÜS
1906
HEGEDÜS Stephanus: *Az Oláh-Codex verseiből*. In: *Analec-ta recentiora ad historiam renascentium in Hungaria litterarum spectantia*. Ed. Stephanus HEGEDÜS, Budapest, 1906, 371–427.
- IPOLYI
1875
Oláh Miklós levelezése, közli IPOLYI Arnold, Budapest, 1875.
- KASZA
1999
KASZA Péter: *Nádasdy Tamás és Brodarics István levelezése*. In: *Nádasdy Tamás (1498–1562). Tudományos emlékülés: Sárvár, 1998. szeptember 10–11.*, szerk. SÖPTEI István, Sárvár, Nádasdy Ferenc Múzeum, 1999, 55–65.
- KASZA
2012
BRODERICUS, Stephanus: *Epistulae*. Ed. Petrus KASZA, Budapest, Argumentum Kiadó–Magyar Országos Levéltár, 2012. (Bibliotheca scriptorum medii recentisque aevorum, Series nova, 16)
- KATONA
1798
KATONA, Stephanus: *Historia critica regum Hungariae stirpis Austriacae*. Tomus XX, Budae, 1798.
- MANEA-GRGIN
2010
MANEA-GRGIN, Castilia: *Humanist i zagrebački biskup Nicolaus Olahus (Nikola Olah, Nicolae Valahul ili Româ-nul, 1543-1548) i njegova korespondencija sa Stjepanom Brodarićem*. In: *RADOVI – Zavod za hrvatsku povijest*, 42(2010), 231–267.
- NEAGU
2003
NEAGU, Cristina: *Servant of the Renaissance. The Poetry and Prose of Nicolaus Olahus*. Bern, Peter Lang, 2003.

PRAY
1776

PRAY, Georgius: *Specimen Hierarchiae. Hungaricae complectens seriem chronologicam archiepiscoporum et episcoporum Hungariae cum rudi dioecesium delineatione adjectis, si quae sunt peculiare, preaerogativis, ut plurimum ex diplomatibus congestum.* Pars I, Posonii, 1776.

PRAY
1806

PRAY, Georgius: *Epistolae procerum regni Hungariae.* Pars II, Posonii, 1806.

RESCIUS
1537

D. Erasmi Roterodami Epitaphia, per clarissimos aliquot viros conscripta. Ed. Rutgerus RESCIUS, Lovaniensis, 1537.

SZILÁGYI
2014

SZILÁGYI, Emőke Rita: *Zur Überlieferungsgeschichte von Nicolaus Olahus' Hungaria = Wiener Archivforschungen: Festschrift für den ungarischen Archivdelegierten in Wien, István Fazekas.* Hrsg. von Zsuzsanna PERES, Zsuzsanna CZIRÁKI, Anna FUNDÁRKOVÁ, Orsolya MANHERCZ, Márta VAJNÁGI. Wien, Institut für Ungarische Geschichtsforschung in Wien–Balassi Institut, 2014, 69–75.